

5. *Klinická psychológia na Slovensku.* (BLL. 1956, XXXVI, č. 11, str. 658—69.)
6. *Psychológia v zdravotníctve.* Sborník prác zredig. dr. M. Vernerom, SAV 1957, str. 172.
7. *Príspevok k objasneniu psychických zážitkov pacientov postihnutých malignými kostnými tumormi.* (V sborníku *Klinická problematika niektorých kostných novotvarov*, SAV 1957, str. 159—62.)
8. *Psychické odrazy operácií.* (V sborníku sub 6, str. 133—54.)
9. *Endemická struma a duševný vývoj školskej mládeže.* (V sborníku *Problémy endokrinologickej praxe z hľadiska výskumu*, SAV 1958, str. 43—62.)
10. *Psychologický profil školskej mládeže postihnutej vrodenným vykĺbením bedrového kĺbu.* (BLL. 1960, XL, č. 3, 181—85.)
11. *Účasť psychických faktorov pri doliečovaní po meniskektómiach* (s M. Haluzickým, BLL. 1962, XLII, č. 8, 475—82).
12. *Psychické odrazy pobytu chovancov v Detskom ústave telesne chybných v Bratislave* (s L. Spiššákom, *Otázky defektológie* 1963, č. 3, 67—70).
13. *Niektoré psychologické problémy dospelajúcej mládeže.* (V sborníku *Problémy dospievajúcej mládeže*, Čs. spoločn. pre šírenie polit. a vedeckých poznatkov, Bratislava, 1963, str. 29—43.)
14. *Výchova detí v predškolskom veku* (s L. Ivaškom, *Slov. ústav zdrav. osvety*, 1964, 22).
15. *Psychologické problémy dospelajúcej mládeže* (s J. Birčákom a J. Steinerom, *Čs. pediatria*, 1962, č. 7/8, 638—41).
16. *Poruchy sociability telesne chybných pubescentov v priebehu ústavnej starostlivosti* (s L. Spiššákom, BLL. 1965, XLV, č. 2, 97—102).
17. *Psychologické príčiny prepádávania žiactva bratislavských škôl* (rukopis).
18. *Výchovné problémy v detskom ústave telesne chybných* (rukopis).
19. *Záujmy chovancov detského ústavu telesne chybných* (rozprac. rukopis).
20. *Učebnica psychológie chorých* (rukopis rozpracovaný podľa prednášok pre poslucháčov psychológie).

75. NAROZENINY PROF. Dr. JAR. STUHLÍKA

V dubnu t. r. se dožil 75 let prof. dr. Jar. Stuchlík, čestný člen Československé psychologické společnosti (dlouholetý člen výboru a poslední předválečný předseda Psychologické společnosti). Odborná činnost prof. Stuchlíka byla a je mnohostranná. Řada jeho prací z období půl století má značný význam pro psychologii, zejména v oblasti psychopatologie a mentální hygieny. Mezi psychology je znám nejen svými pracemi a aktivní účastí na kongresech a jiných zasedáních, ale i jako člověk, který svými povahovými vlastnostmi je vzorem ostatním. Českoslovenští psychologové přejí prof. Stuchlíkovi ještě mnoho duševní svěžesti do dalších let života.

FRANTIŠEK ČÁDA

Dne 6. dubna 1865 se narodil v Praze v Bubnech jeden z vůdčích duchů české psychologie profesor František Čáda. Století od jeho narození znamená netušený politický a kulturní vzestup národa; práce F. Čády v první polovině tohoto období byla tak bohatá, že jí podstatně přispěl k povznášení z provinciálnosti k světovosti. Za necelé čtvrtstoletí své literární činnosti od habilitace v r. 1896 do časně smrti 14. prosince 1918 vykonal nezvykle plodnou práci vlastně tři vědeckých pracovníků: filosofa, klasického filologa a psychologa.

F. Čáda náležel ke generaci obrozeneckých encyklopedistů, kteří byli navíc zakladateli nových vědeckých oborů, ke generaci Františka Krejčího, iniciátora materialistické obecné psychologie, Otakara Kádnera, iniciátora experimentální pedagogiky a školské organizace, a metafyzika Františka Drtiny. Sám je právem považován za zakladatele české pedopsychologie. My, kteří jsme byli Čádovými posluchači, viděli jsme v něm — i když jsme si vážili obou ostatních „františkánů“, profesorů Drtiny a Krejčího — ideál univerzitního učitele, který oslňoval všestrannou přesnou informovaností, jasností a půvabem výkladu a laskavou skromností. V jeho přítomnosti jsme trpěli ostychem jeli-mánků, porovnávajících skrovnost vlastního fondu s rozsáhlou a hlubokou učeností profesora tehdy ještě mimořádného.

Jako všichni naši filosofové té generace (T. G. Masaryk, F. Krejčí, F. Drtina, O. Foustka a O. Kádner) byl F. Čáda za univerzitního kvádriena klasickým filologem, neboť

podle rakouského zkušebního řádu bylo filosofii možno kombinovat jen s latinou a řečtinou nebo s matematikou a fyzikou. U všech se tento společný studijní základ projevilo, nejsplošněji však u prof. Čády. Literární dráhu započal překlady Sallustiova Jugurthy a Ciceronova traktátu Pro lege Manilia. Záhy však své vynikající znalosti klasické filosofie uplatnil v pojednání „Nástin starověkého dějepisectví filosofie“, které uveřejnil jako suplent gymnasia v Žitné ulici. První studie z r. 1889 se zabývala „Skladbou Platonova dialogu Lacheta“. Tento filosof Čádu zvláště zaujal, takže mu věnoval ještě dvě studie o dialogu Faidros, jmenovitě o datu jeho sepsání, které se pokládá za důležité. Podobně úzké zaměření má také pojednání „O životě a věku filosofa Anaximani“ z r. 1906, věnovaná prof. Gollovi. Čáda vyzdvihuje tohoto hylozoika ze zapomenutí, zdůrazňuje biologickou povahu jeho úvah, již pokročil nad Thaletu. O návratu k staré lásce svědčí odborné filologické pojednání „Akademik Lakydes“ z r. 1913, které nikterak nesouvisí s ostatní Čádovou výzkumnou činností. Pro charakteristiku autora je však svrchovaně důležité dědictví výcviku v klasické filologii: historismus a pečlivá akribie v literární práci.

I když Čáda splatil klasickému studiu velikou daň, která ubrala na času i na energii jeho vlastního životního poslání, umožnilo mu zato jít ve filosofii ad fontes. Erudice v tomto oboru byla mostem k základům filosofického bádání. Současně si však přinesl ze zbožné katolické rodiny pražského krejčího náboženské cítění, které poznamenalo osudově jeho vědeckou práci — podobně, jako tomu bylo u Williama Jamese, syna pastora. Čáda usiloval o jakýsi ideový paralelismus: ve vědě chtěl být bezpředsudkovým pozitivistou — a věda neměla zasahovat do subjektivního poměru ke světu ve formě víry. Tento problém můžeme pochopit právě tím, že se narodil do ovzduší, jaké bylo v maloburžoazní rodině před sto lety. Konflikt vědy a víry, ať podvědomý či vědomý, dal směr jeho filosofickému myšlení.

Profesor Čáda přispěl, byť i skromně a bez konečné syntézy, k dějinám filosofie, jež ho stále přitahovaly. Pracoval také v logice, ale nepřinesl do ní nová hlediska. V obou těchto disciplínách si však získal při své vědecké poctivosti rozsáhlou informovanost. Z dějin české filosofie zpracoval monograficky podíl K. S. Amerlinga a F. M. Klácela. Až příliš zevrubně se věnoval Vincenci Zahradníkovi, jehož celou pozůstalost vydal. Při ideovém rozpolcení vskutku trápila Čádu otázka pilátovská: Co je pravda. Pokládal pak noetiku za základ metafyziky a za kritérium hodnoty filosofického uvažování. Podle Čády dává noetika „normy pravdivosti našeho poznání“. Je to „nauka o povaze, původu a rozsahu i hodnotě poznání lidského“ (Česká mysl: IV, 44, 1903). Zabýval se jí od počátku literární činnosti až do své předčasné smrti. První řešení podal v habilitační práci z roku 1894 nadepsané „Noetická záhada u Herbarta a Stuarta Milla“. Srovnání teorie poznání u obou filosofů je mu jen podnětem k vlastnímu zamyšlení. Dochází k závěru, že jistota poznání je relativní. Soudy o shodě myšlení se skutečností, tedy o pravdivosti poznatku, jsou jen pravděpodobné. Relativismus a probabílismus Čádův je výrazem dvojakosti v jeho světovém názoru. Posledním kritériem pravdivosti je mu přesvědčení o shodě myšlení se skutečností, „víra“ primární, již nepřevoditelné psychické faktum. Filosofický relativismus oddaloval Čádu od pozitivismu a přikloňoval k pragmatismu. O tomto gnoseologickém vývoji svědčí stále jeho hledání v Rozhledech noetických, které uveřejňoval v České Mysli v letech 1903 a 1904 a po roce 1913 každoročně. Nyní lze jen těžko rozhodnout, zda byl základ spisu „Teorie poznání a vědy“, vydaného Františkem Šerackým, prací profesora Čády, i když je tato domněnka velmi pravděpodobná.

V činnosti Čádově je patrna snaha po filosofické univerzálnosti. Obíral se proto i estetikou, ale spíše jen prakticky jako předseda Komitétu pro uměleckou výchovu, založeného roku 1906. Přednášky o „Čádově etice individuální“ byly vydány F. Šerackým, tentokrát skutečně s jménem autorovým. I když v tomto podání (ne zcela důvěryhodném) je zřejmá historizující informovanost, nepřekračuje spis ve své nehotovosti cíl, jaký se dává universitním výkladům. Předčasná smrt i zde zabránila Čádovi dospět k syntéze.

Nejmocněji a nejtrvaleji zasáhl František Čáda do vývoje české psychologie. Spolu-práce s učitelstvem jej přivedla k poznání, že je u nás zanedbána hlubší znalost dítěte a žáka. Roku 1900 proto přednášel v universitních extensích o psychologii dítěte. Svě poznámky otiskl v znamenitém časopise Život. Byly to úryvky, ale nebyla to membra disiecta. Tento pedopsychologický seriál zahájil u nás novou epochu: počátek bádání pedopsychologického s využitím nových zdrojů ze světové literatury. Široká informovanost a filosofické prohloubení vytvářely z těchto náčrtů další krok nad pojednání Lindnerova a Kaprasova. Zde jsou kořeny zakladatelské činnosti Čádovy.

Definitivnější formu, byť i stejně skromnou, měla ucelená Čádova pojednání v Pedopsychologických rozhledech, jež uveřejnil v České Mysli III, roku 1902. I v těchto pojednáních je zachován referující způsob, charakteristický ostatně pro všechny Čádovy práce. Referáty o pedopsychologických studiích jsou tu navázány na dvě myšlenkové osy. V prvním seriálu pojednává Čáda o „Nutnosti hlediska genetického v psychologii a pedopsychologii“; obírá se v něm především americkou kontroverzí o nutnosti nebo nadbytečnosti studia teoretické psychologie pro učitele, kterou započal William James rouhavým úsudkem, že učitelé stačí vědět z psychologie, co lze napsat na dlaň jedné ruky. Profesor Čáda zdráhavě uznává, že obecná psychologie „pro praxi pedagogickou užítka neskýtá — přímo“ (str. 120), ale v této části klade jen mínění vedle sebe. Řešení podává až v druhé sérii pojednání, nadepsané „Příčina různosti úsudků o hodnotě psychologie dítěte“. Odmitá názor, že pro učitele je vhodná toliko aplikovaná pedagogie či pedopsychologie, a praví, že „i psychologie dítěte má svůj vlastní, jedině teoretický cíl, který není závislý na tom, zdali pedagogika nebo jiná věda užívá jejích poznatků“ (str. 438). Tento názor zní akademicky. Vyplývá z tehdejšího pojetí úkolu universitní vědy považující spojení teorie s praxí za snížení jejího piedestalu. Od tohoto poněkud povýšeného hlediska Čáda postupně upouštěl, když přenesl pedopsychologické rozhledy roku 1903 do Pedagogických rozhledů. Na jeho podnět byla v tomto časopise již následujícího roku rezervována rubrika pro pedopatologii (řídil ji profesor Heveroch) a roku 1907 rubrika Péče o mládež. Spojení pedopsychologie s praxí se i u profesora Čády vyvinulo samotnou nutností.

Čádovy pedopsychologické studie se týkají nejprve speciálních otázek, ale později zasahují celkově do zkoumání dětského života. První speciální pojednání věnoval Čáda „Studiu řeči dětské“. Uveřejňoval je v r. 1902 v Pedagogických rozhledech. V prvním oddíle zpracoval „Povšechné otázky o vývoji mluvy dětské“. Druhý oddíl byl uveřejňován od r. 1905 do r. 1908 s různými názvy („Zásoba a povaha slov mluvy dětské“, „Přehled studia dětské řeči“, „Slovní poklad a charakter dětské řeči“), ale knižně vyšel jako „Vývoj dětské zásoby slovní“. Profesor Čáda zde snesl obširný materiál, který kriticky utřídil a poutavě zhodnotil. Příspěvkem v tom smyslu, že by přinesl nová hlediska nebo podal výsledky vlastního výzkumu, knižní soubor těchto studií není. Podobá se tedy „Studium řeči dětské“ daleko více Lindnerově pojednání „O vývoji mluvy“, nežli knížce Kaprasově „Psycho-fyzické základy mluvy lidské“, v níž je mnoho vlastního výzkumného materiálu.

Druhým hlavním Čádovým zájmem v pedopsychologii byla dětská kresba, kterou považoval za způsob výrazu představitosti a myšlení. Shromáždil ze škol značný materiál kreseb a také si povšiml výtvořů raného věku. Pro své studie jich však použil velmi spoře. Svá pojednání uveřejňoval opět nejprve v Pedagogických rozhledech s názvem „Dětské kresby“ (roku 1902 a 1903). „Pedagogický význam dětských kreseb“ byl pak přeložen do ruštiny roku 1911 N. Bachtinem, který ještě roku 1936 v rozhovoru s námi v Moskvě rád vzpomínal Čádovy ušlechtilosti.

Svá pedopsychologická pojednání, uveřejňovaná nejprve časopisecky, sebral Čáda v jediném větším spise „Rozpravy z psychologie dítěte a žáka“ (Dědictví Komenského, stran 203) v roce své smrti 1918. V této knize uvádí nejprve pod názvem „Počátky psychologie dítěte“ důkladný nárys dějin mladé vědy, který se zakládá na rozsáhlé informaci, pak zmíněnou studii o „Pedagogickém významu dětských kreseb“ a posléze tři kapitoly „Z psychologie žáka“. Všechna tato pojednání jsou jen o málo více než pilnou a přesnou informací. Ke konečné syntéze, v níž by shrnul své jedinečné vědomosti a vyslovil vlastní názory, autor bohužel nedospěl. Průkopnická práce zůstala tedy torzem.

Stejně důležitá jako literární činnost byla pro další rozvoj československé psychologie Čádova práce organizační. Roku 1910 založil Sdružení pro výzkum dítěte a téhož roku spolupůsobil při zakládání Pedologického ústavu hlavního města Prahy. Bez obou institucí není myslitelný vědecký pokrok dvou následujících generací, i když jim dal do vínku vliv idealistického iniciátora G. Stanley Halla, jehož vědecké slabiny odhalil nešetřně E. L. Thorndike. Také o historii české psychologie se Čáda zasloužil knižním rozbořem prvního českého spisu psychologického s názvem „Hynovo dušesloví“ s přísloušnou akribií. Jeho studie (v Pedagogických rozhledech XVII. a také knižně) „Význam Komenského Informatoria školy mateřské“ je velmi důležitá, i když si Čáda nepovšiml některých geniálních postřehů tohoto velkého dědictví.

I z tohoto krátkého popisu činnosti profesora F. Čády je snad zřejmo, že jde o nevšední zjev naší vědy. Důkladná školská příprava, znalost cizích jazyků, hluboké klasické vzdělání a nezměrná pracovitost umožnily našemu filologu, historiku, filozofu

a psychologu, aby vytvořil za dvě desetiletí nezapomenutelné dílo. Jeho snaha o přísnou vědeckost a o pravdivost musí být tím více hodnocena, uvážíme-li konfliktnost jeho myšlení, působenou ideologickým soukromím. Z jeho vývodů pozorný čtenář všude cítí velkou zdrženlivost ve vyjadřování vlastního názoru. Je patrné, že myslitel zápasí sám se sebou. V pedopsychologii, již považoval za konkrétní vědu, viděl co do konfliktnosti místo nejméně zranitelné. Vskutku se mu podařilo zanechat v ní bohaté dědictví, zesílené skutečným pionýrstvím. Protože se mu nedostalo odborného laboratorního výcviku ani statistických znalostí, omezil se skromně na činnost informační a povzbuzující. V ní nebyl dosud nikým překonán.

My, kteří jsme byli jeho žáky, podívovali jsme se nejen jeho polyhistorismu, nýbrž i jeho osobním vlastnostem: jemnému taktu, laskavosti, skromnosti a nadměrné obětavosti. Sto let, které uplynuly od jeho narození, nám dává možnost zařadit tuto osobnost do vývoje československé vědy. Epitheton ornans „vynikající“ střízlivě a správně hodnotí zásluhy muže, jenž nemůže být zapomenut.

Václav Příhoda

POHLED DO PSYCHOLOGICKÉHO ÚSTAVU VIEDENSKEJ UNIVERZITY

Účastníci 24. Kongresu Nemeckej psychologické spoločnosti, konaného koncom septembra 1964, mali možnosť nahliadnúť aj do Psychologického ústavu, i keď bol v tom čase čiastočne blokovaný prebiehajúcimi údržbárskymi prácami. Pokúsime sa o stručný súhrn získaných informácií a dojmov.

Historické začiatky ústavu viažu sa k známym tradíciám psychologické práce vo Viedni, menovite k činnosti K. Bühlera a Ch. Bühlerovej, v rokoch po druhej svetovej vojne.

Ústav pôvodne slúžil poradenským účelom pre deti a mladistvých a spolupracoval s Pedagogickým inštitútom na ďalšom vzdelávaní učiteľov. V roku 1929 prevzala ho univerzita a presťahoval sa na svoje terajšie pôsobisko (Wien I., Liebiggasse 5). Od roku 1947 prednostom je prof. H. Rohrach.

Ústav má dve úzko späté funkcie: odbornú výuku psychológov a teoreticko-výskumnú činnosť. Pracuje v troch sekciách: 1. v sekcii všeobecnej psychológie (pod vedením prof. H. Rohrachera); 2. v sekcii aplikovanej psychológie (pod vedením prof. E. Mitteneckera); 3. v sekcii psychológie dieťaťa a mládeže (pod vedením prof. S. B. Klimfingerovej). Ústav mal v čase našej návštevy štyroch odborných asistentov, štyri pomocné vedecké sily, štatistika a elektrotechnika. Technické vybavenie ústavu je pozoruhodné. Pivničné priestory budovy adaptované sú na moderne zariadené laboratória s citlivými aparátmi, ktorých časť je japonskej výroby. Je tu napr. dvojkanálový elektroencefalograf s frekvenčným analyzátorom doplnený zariadením na snímanie mikrovibrácie a celý rad moderných registračných zariadení. Ústav má svoju dielňu jemnej mechaniky, ktorá zhotovuje viaceré

pôvodné aparatúry podľa návrhov pracovníkov. Dobré je vybavená aj knižnica ústavu. Sprístupnené boli v nej aj publikácie a disertačné práce, pripravené v ústave za posledných rokov. V oddelení pre psychológiu dieťaťa a mládeže inštalovaná bola výstava „Hračky pre vaše dieťa“.

Práca ústavu vyznačuje sa nesporne vysokou odbornosťou. Sekcia všeobecnej psychológie rozvíja svoju problematiku na neurofyziologickej základni. Ide menovite a rozpracovanie otázok mikrovibrácie ľudského tela, o celú radu otázok z okruhu vnímania, z teórie informácie a učenia, z psychológie výrazu a z komparatívnej psychológie. Na každom úseku je citelné plodné usmernenie prof. H. Rohrachera, ktorého vedecká činnosť dosiahla svetovej úrovne už pred prevzatím vedenia ústavu a sekcie, menovite objavením mikrovibrácie v roku 1942. Sekcia aplikovanej psychológie rozpracováva najmä otázky osobnosti, pracovného osvedčovania a bezpečnosti práce, ďalej otázky metodológie psychologického vyšetrovania a výskumu. Známy je aj u nás osobnostný test od prof. E. Mitteneckera, vedúceho sekcie, ktorý rozvinul aj ďalšie pomôcky a aparatúry, najmä k účelom výberového vyšetrovania pre dopravu. Oddelenie pre psychológiu dieťaťa a mládeže, vzorne vybavené vyšetrovacími pomôckami už pre jaslový vek, popri kvalitnej teoreticko-výskumnej a výukovej práci predstavuje dôležitý zástoj v širšej spoločenskej akcii: vedúca, prof. S. B. Klimfingerová je predsedkyňou komisie, posudzujúcej knižnú produkciu pre deti a komisie pre dobré hračky.

Odborná výuka psychológov trvá 8–10 semestrov. Počas tohoto obdobia majú povinnú trikrát šesťtyždňovú prax, a pred samostatným vykonávaním profesie pracujú ešte rok ako „Pflichtassistent“. Pritom už ich teoretická príprava je úzko spätá s profesionálnou orientáciou. Príkladom